

J-r

Redactie:

J. W. A. VAN WELSEM, *Lembang.*
 DR. H. C. DELSMAN, *Weltevreden.*
 J. C. V. D. MEER MOHR JR. *Buitenzorg.*
 J. G. B. BEUMÉE, *Red.-Secretaris*
Pabaton, Buitenzorg.

Levend en Dood Materiaal:

J. G. B. BEUMÉE, *Buitenzorg.*

Vaste Medewerkers:

Dr. W. DOCTERS VAN LEEUWEN.
 P. A. OUWENS.
 J. SYBRANDI.
 EDW. JACOBSON.

Correspondent voor Nederland:

Prof. DR. W. ROEPKE, *Wageningen.*

Prijs per jaar f 8.50 — Leden der N. I. N. H. V. ontvangen het Tijdschrift gratis.

REIZEN IN HET BERGLAND VAN MIDDEN-SUMATRA.

(Vervolg).

II. OVER DE DWARSKETEN VAN DEN BARISAN, UITGAANDE VAN DE KOERINTJI-VALLEI.

Donderdag 20/5, 1920. Alvorens me op mijn veldbed uit te strekken, verkende ik gisteren nacht nog even den omtrek. De onrust, zoo gewoon in de bewoonde wereld, was door het avontuurtje in de vorige aflevering beschreven, zelfs tot hier doorgedrongen.

Nog even bleef ik na de verkenning wakker liggen om naar verdachte geluiden te luisteren, maar mijn moeheid deed ten slotte haar rechten gelden en spoedig was 'k in het land der droomen. Hoewel in den afgeloopen nacht niet gestoord door onaangename verrassingen, moet ik eerlijkheidshalve bekennen, dat 'k toch onrustig had geslapen.

Tegelijk met de zon stonden ook wij op. Vlug werd gegeten en om zeven uur waren de babbans al gepakt en begon de tocht.

Het pad steeg nu niet meer geleidelijk, maar ging tamelijk steil naar boven. Ook tot hier had ik reeds mijn onderzoekingen uitgestrekt; de planten waren er dus goede bekenden. Toch was het wel aardig al die oude plekjes en zelf gekapte zijpaden weer te zien en precies te weten waar men zich bevond en waarheen die paadjes voerden.

Het weer beloofde schitterend te worden, zoodat er kans bestond om nog een paar kiekjes te nemen. De dragers werden doorgezonden, en al spoedig bevond ik mij met mijn gids, door het oponthoud bij het fotografeeren, alleen in de eenzaamheid van het oerwoud, onder welks bekoring ik ook nu weer geraakte.

Afb. 5. *Laportea evitata*.

uit de hoogte, waarop het mos van de boomen geschuurd was en aan hun zoolafdrukken.

Als men hier niet speciaal jacht maakt op olifanten, rhinocerossen, tijgers en zwijnen, ziet men van deze dieren niet veel meer dan de sporen. Alleen hij, die over een fijn reukorgaan beschikt, kan ook met behulp daarvan uitmaken of er een tijger gepasseerd is, die volgens de verhalen van de jagers een lijkenlucht verspreidt.

Herten en boschhoenders krijgt men nog wel eens in levende lijve te zien. De herten (kidjang of kidang) zijn hier zò talrijk, dat indertijd mijn strikkenzetter haast dagelijks twee stuks kon leveren. Als ooit inlanders goed gevoegd den poeasatijd begonnen, dan waren het zeker wel mijn koelies.

Een omgevallen boom met mos overdekt, waarop weer andere planten groeiden, leek interessant genoeg om te fotografeeren. Hiertoe moest eerst een Djilatang (*Laportea evitata*, zie afb. 5) op zij gedrukt worden. De brandharen deden leelijke jeukplekken ontstaan, die tot witte builtjes opzwellen. Van de andere hier groeiende Djilatangsoorten kan de *Laportea stimulans*. MIQ. zich tot een boom ontwikkelen; de kleinere leek nog het kwaadaardigst. Geen wonder, dat de koelies met hun bloote voeten ze zorgvuldig vermijden.

Op den boomstronk groeide o.a. de fluweelbladvaren (*Elaphoglossum callifolium* MOORE). De Nederlandsche naam is een uitvinding van mij; het fertiele blad is nl. van onderen geheel bedekt met een zwarte sporenlaag, die haar een fluweelachtig uiterlijk verschafft. De latijnsche benaming *callifolium* slaat echter alleen op den vorm, en zegt, dat de bladeren aan die van *Calla* herinneren. (*Elaphoglossum* = hertstong).

Op 2150 M. hoogte hoorden we op eens 'n „oeng, oeng, oeng“-geluid, de bodem dreunde. Dat moest een heele kudde olifanten zijn. Hun getrompet „èh, èhèh“ was ook duidelijk te hooren. Tijd om ze te gaan zien was er evenwel niet, al was de lust groot deze dieren van dicht bij te aanschouwen. Zoo dikwijls hadden we in de afgelopen maanden hun spoor gevolgd; de door deze kolossen gebaande paden leverden veel gemak bij het botaniseeren. Bij geen dier gelegenheden was het gelukt ook maar een olifant in het vizier te krijgen. De grootte van de gepasseerde dieren was op te maken

Argostemma's met haar witte sterbloemen, waren hier in diverse soorten aanwezig. Naast de *Argostemma borragineum* BL. en *A. montana* Bl. vertoonde de *Cyrtandra repens*

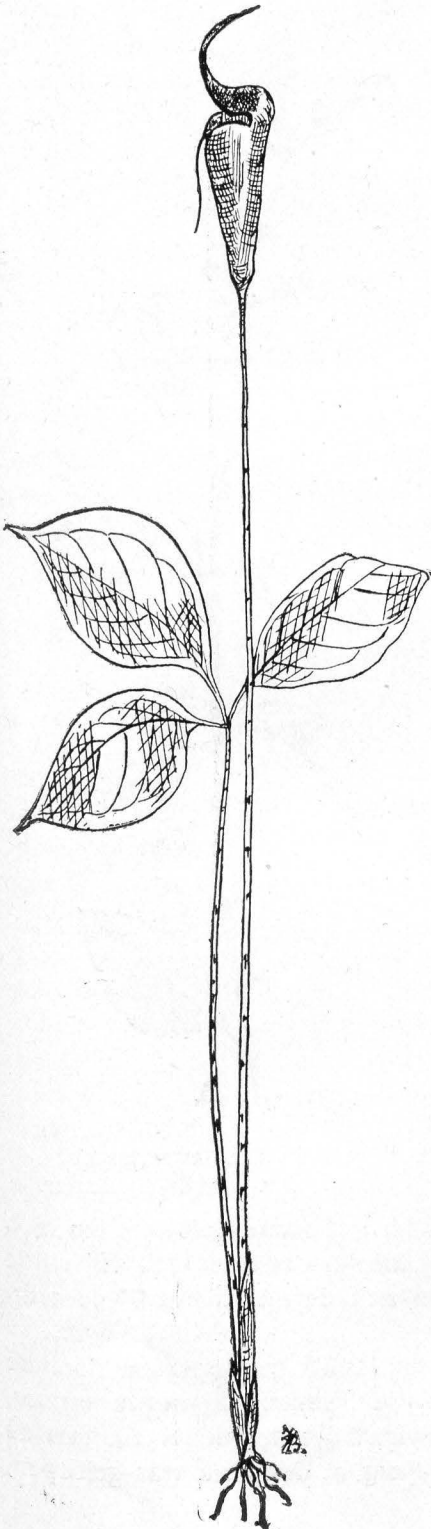
de Vr. haar witte lipklokbloemen. Een zeer kleine *Argostemma* met lilliputterblaadjes had een plaatsje weten te behouden in de humus op den boomstronk, en hield er de op deze hoogte boven zee zeer algemeen voorkomende *Goodyera*, een kleine boom-orchi-dee met witte bloempjes, gezelschap. Beide laatstgenoemde planten komen ook wel naast elkaar voor in de humuslaag op den bodem, maar schijnen zich toch gaarne boven hun omgeving te verheffen.

Welig groeide hier op vele boomen de forsche, ook op Java algemeene nestvaren, *Asplenium Nidus*, met haar schuinopstaande bladeren als een krans om den boomstam gerangschikt, terwijl de verwelkte bladeren er als even zoovele linten van die krans neerhangen.

Nog een paar maal moesten we de zijriviertjes van de Sielak kanan passeeren, wat extra dalen en stijgen beteekende, voordat we ten slotte tusschen twee oeloe-stroompjes (bronriviertjes) van deze rivier een pematang (wat in dit geval bergrug beteekent) aan één stuk naar boven konden volgen. Op het hoogste punt ± 2300 M. waren bij de waterscheiding aangekomen.

In vroeger jaren heeft men hier blijkbaar veel jacht gemaakt op neushoorns, want het wemelt hier van valkuilen voor deze beestjes. Zoo 'n kuil is 160 cM. lang, van boven 75 en van beneden slechts 30 cM. breed, terwijl de diepte ± 2 M. bedraagt. De inlanders graven ze eenvoudig naast het voetpad, bedekken den kuil met poear (zingiber-) stengels, waarop weer voorzichtig bladeren en aarde worden gelegd, zòò, dat de kuil een bedekking heeft, die op den omringenden grond gelijkjt. Valt de neushoorn er in, dan is hij gevangen, daar het naar onderen wigvormig toelopen van den kuil, het beest door eigen zwaarte zijn lichaam er in vastperst.

Toen ik op de Koerintjpiek vertoefde, moest er een witte neushoorn huizen, wiens hoorn als een waardevolle „obat" of liever „djimat" door de inlanders zeer op prijs gesteld werd, maar ik heb deze sinjeur gelukkig niet ontmoet. Loopt de tijger meest weg en voert de olifant, als hij de vlucht niet neemt, hoogstens op zijn achterpooten een dansje voor zijn bezoekers uit, de neushoorn valt volgens de verhalen

Afd. 6. *Arisaema*.

der jagers een ieder, die hem in den weg komt, met verwoedheid aan. Zoals de toreador dit doet bij de stierengevechten, kan men aan den aanval ontkomen door op zij te springen, waarna men, doordat de neushoorn zich niet zoo gauw wenden kan, den tijd heeft òf om zijn geweer te laden òf om in een flinken boom te klimmen, hoewel flinke boomen op de hoogte, waar dit dier voorkwam, „dun gezaaid” waren.

Alle paden hier in het bosch zijn feitelijk voormalige jachtpaden voor kidjang en neushoorn. De strikzetter, die hun buit opspoorden, plaatsten in de lagere streken de hertenstrikken en groeven hier boven de neushoornvallen. Ontmoetten jagers van verschillende kanten van den berg elkaar, dan vormden hun gezamenlijke jachtpaden een verbindingsweg, die als er eenig ruilverkeer ontstond, in stand bleef.

Op dergelijke wijze was ook het pad ontstaan, dat ik volgde. De Koerintjiërs brachten daarlangs hun rijst naar Soengai Lambai, in welke plaats of iets verder op in Moearah Laboeh zij kain, klapperolie, etc. weer inkochten, welke artikelen in Koerintji voor hen bijna niet te betalen waren.

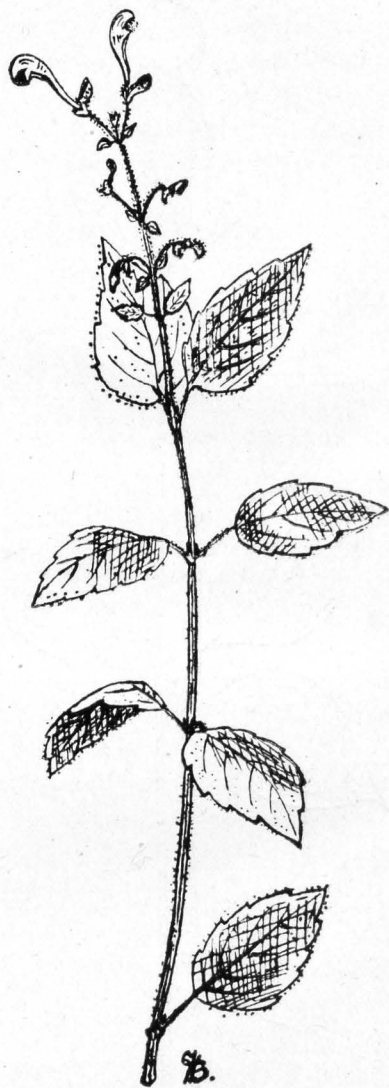
Ieder volgt er precies den weg van zijn voorganger, dus het voormalig jagerspad, al liep dit over heuvels en door rivierbeddingen, die men soms best had kunnen vermijden. Maar een pad zelf kappen is veel lastiger dan wat omloopen, ook al weet men dat het niet strikt noodzakelijk zou zijn heuvel op en af te gaan.

Hier op de waterscheiding kwam Mat Getoep, de trouwe spoorzoeker van den Heer JACOBSON en den lezer van de „Tropische Natuur” wel bekend uit diens reisverhalen, ellendig om het leven.

Met hun achten waren zij erop uitgetrokken om kidjang te vangen, waarvoor ze de koude boven hadden getrotseerd. Voor hen is het bosch- en doesoenleven feitelijk hetzelfde. Immers in de doesoenhutten is het ook niet bijzonder schoon, noch de atap waterdicht. Alleen ontberen ze in het bosch het gezelschap hunner vrouwen, maar het lekkere hertenvleesch vergoedt veel, en de opbrengst van het gezouten vleesch is niet gering.

Dicht bij hun pondok was Mat Getoep in een boom geklommen en had, om zich doorgang te verschaffen, eenige jonge boompjes vlak bij dien boom omgekapt. Hij wilde wolfsklauw (*Lycopodium*) halen. Met deze plant versieren zich de inlanders bij voorkeur, hoewel ze meestal lastig te bereiken is.

In den boom te klimmen was voor Mat Getoep gemakkelijk genoeg, maar door de gladheid van den bemosten tak, waarop de wolfsklauw groeide, verloor hij zijn steunpunt, viel en werd door een der pas afgekapt boompjes gespietst. De angstkreet hoorden de kameraden in de pondok; deze, denkende dat er een kidjang in den strik was geloopen,

Afb. 7. *Scutellaria javanica*
Jungh. var. *sumatrana* Backer.

snelden naar buiten, en vonden toen hun makker, die nog voordat hij in de pondok gebracht had kunnen worden, den geest gaf. Het lijk werd naar de kampong gedragen.

Waar ik Mat Getoep op mijn Ophirtocht had leeren kennen, deed het me leed te hooren, dat hij zoo ellendig omkwam. Ineengeweven in onze levensgeschiedenis is ook het leven van onze gediensstigen en men waardeert hen te meer, wanneer ze trouw en eerlijk hun plicht hebben gedaan. Mat Getoep deed niet alleen goed zijn plicht, hij was ook anderen gaarne behulpzaam en steeds onder alle omstandigheden even opgeruimd. Deze paar woorden hem ter nagedachtenis.

Maar laat ons weer tot onze planten terugkeeren.

Aan den rand van een der rhinoceroskuilen vond ik een *Arisaema* (fig. 6), een statig Ariceetje, dat hoewel algemeen toch steeds door den sierlijken vorm indruk maakt. De groene bloeischeede is aan den voet en bij den bocht iets wit gekleurd; ook het draadvormige aanhangsel aan het einde der bloeikolf, dat buiten de scheede neerhangt, is groen.

Onder de lipbloemigen, die in het bosch niet zoo sterk vertegenwoordigd zijn, werd aangetroffen *Scutellaria javanica* JUNGH. var. *sumatrana* BACKER (fig. 7). De bloempjes zijn lichtlila en steken ver buiten de kelkjes, die eenigszins den vorm van lepeltjes hebben. De *Sanicula europaea* L. met haar nietige bloempjes stond hier in talrijke exemplaren. Het is een schermbloemige, maar de bladen doen door hun typische insnijding denken aan die van een anemoon, zoodat in sterielen toestand deze planten op een afstand wel eenige gelijkenis vertoonen.

Adenostemma Lavenia O. Ktze vertegenwoordigde er de composietenfamilie. Zij bezit witte bloemhoofdjes, welke in een tuil gerangschikt staan.

De kleine Acanthacea: *Rungia coerulea* WARB. kwam er zeer algemeen voor. Haar witte lipbloempjes met duidelijk blauw honigmerk vormen met elkander een kort ijl opstaand trosje, waarlangs ze staan in de oksels van naar verhouding groote schutblaadjes.

De boomorchidee, *Eria chrysantha*, met een kleine tros fletsgele bloemen, ontbrak ook hier niet. Op een zonnige standplaats, iets verderop, was deze in vollen bloei staande orchidee bijzonder algemeen.

H. A. B. BÜNNEMEIJER.

(Wordt vervolgd).

VRUCHTZETTING BIJ DATURA'S.

Het artikel van de heer Van Zijp in de Augustus-aflevering 1920 van dit tijdschrift over *Datura's*, bracht mij een vroeger door mij gedane waarneming in herinnering. De 7 Januari 1917, op een wandeling naar de onderneming Soekawana, in het zadel tussen de Tangkoeban Prahoe en de Boerangrang gelegen, zag ik op ongeveer 1200 M. hoogte een *Datura*-struik, waaraan een klein aantal nog niet geheel rijpe vruchten hing. Dit trok mijn aandacht, omdat ik nog nooit te voren vruchten aan deze planten had opgemerkt. Ik wist toen echter niet, dat het iets bijzonders was en verzamelde daarom geen materiaal. Eerst later vernam ik van de Heer Docters van Leeuwen, dat de ook door de heer Van Zijp vermelde vondst door Dr. Rant tot op dat tijdstip de enige was geweest. Daar volgens de schrijver van genoemd artikel in West-Java slechts *Datura suaveolens* voorkomt, zal de door mij waargenomen plant ook wel tot deze soort behoord hebben.

Uit het bovenstaande blijkt, dat in Januari 1917 niet alleen *Datura arborea* in Oost-Java tot vruchtzetting was overgegaan, maar tezelfdertijd ook *Datura suaveolens* in West-Java.

Fort de Kock, Sept. 1920.

E. JACOBSON.